KAMUSAL ALANDA KENTSEL İÇ MEKÂNLARI *PLACEMAKING* SÜRECİ ÜZERİNDEN OKUMAK: "PROJECT for PUBLIC SPACES" DERNEĞİNİN ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

Gökçe UZGÖREN[1], Tuğçe ÖZTÜRK[2], Z. Funda ÜRÜK[3], Yaprak ÖZEL[4]

[1]Arş. Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, 34000 İstanbul, e-posta: guzgoren@gelisim.edu.tr

[2]Arş. Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, 34000 İstanbul, e-posta: tozturk@gelisim.edu.tr

[3]Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, 34000 İstanbul, e-posta: zfuruk@gelisim.edu.tr

[4]Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, 34000 İstanbul, e-posta: yozel@gelisim.edu.tr

ÖZET

Kamusal alanlar, insanların yaşam kalitesini artıran önemli kentsel çevre unsurlarının başında gelmektedir. Kentsel iç mekân *(urban interior)* ise; kamusal alanlarda ortaya çıkan, insanlar ile çevreleri arasındaki çok yönlü ilişkinin oluşturduğu, dolayısıyla toplumsal ilişkiler ağına hizmet eden geçici mekânlar olarak tanımlanabilir. İç mekân tasarımı uzun yıllar boyunca her ne kadar yapı ölçeğinde ele alınan bir disiplin olsa da, günümüzde iç mimarlık ile kentsel mekân arasında güçlü bir ilişkinin varlığına odaklanan güncel kentsel tasarım yaklaşımları ön plana çıkmaktadır. Kentsel iç mekânlarda esas olan "geçicilik" ve "yere özgülük" kavramlarıdır. İç mimarlığın kapsadığı alanları genişleten bu yeni kavram ile birlikte; iç mekân tasarım ilkeleri, kent mekânının planlanması ve tasarlanması sürecinde kullanılabilmektedir. İç mimarlık ve kent planlama disiplinleri arasındaki ilişkiye odaklanan bu çalışmada, son dönemde başarılı kamusal alanlar yaratmakta güncel bir yöntem olarak kullanılan *placemaking* süreci incelenmektedir. *Placemaking* süreci, kamusal alanların planlanması, tasarımı ve yönetimi için geliştirilen çok yönlü bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşım, kamusal alanları dönüştürmeyi amaçlayan hem felsefi hem de pratik bir süreçtir. *Placemaking* sürecinin temelinde yatan kavramlar, 1960'larda Jane Jacobs ve William H. Whyte tarafından ortaya atılan "insan odaklı" şehirler tasarlama konusunda çığır açan fikirler neticesinde ortaya çıkmıştır. Jacobs ve Whyte, "canlı" ve "yaşayan" şehirlerin odak noktasının kaliteli kamusal alanlar yaratmaktan geçtiğini vurgulamaktadır. Project for Public Space (PPS) ise 1975 yılından bu yana kavramı daha kapsayıcı bir hâle getirerek güncel yaklaşımlarla kentlere uygulamayı amaçlamakta ve bu yönde birçok proje gerçekleştirmektedir. Bu çalışmada da, başarılı kamusal alanlar yaratma sürecinde önemli bir yer tutan kentsel iç mekânların tasarımında iç mimarlık disiplininin önemini vurgulamak ve başarılı kentsel iç mekânlar üretme sürecinde kullanılan güncel yaklaşımları *placemaking* süreci üzerinden ortaya koymak amaçlanmaktadır. Çalışmanın kapsamını, *placemaking* süreci ile üretilen kentsel iç mekân projeleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma, *placemaking* sürecini güncel kentsel tasarım projelerinin odak noktası hâline getiren ve son yıllarda birçok çalışmaya imza atan Project for Public Space (PPS) Derneği'nin gerçekleştirdiği *placemaking* projeleri ile sınırlandırılmıştır. Sokak ve caddeler, meydanlar, parklar, kent merkezleri, kamusal yapılar, su kenarları, kamusal pazarlar olmak üzere 7 farklı kategoride

gerçekleştirilen projelerden ise "meydanlar"a yönelik yapılan projeler incelenerek çalışmanın sınırları daraltılmıştır. Project for Public Spaces (PPS); insanların, güçlü topluluklar oluşturan kamusal alanlar yaratmalarına ve bu alanları sürdürülebilir kılmalarına yardımcı olmayı amaçlayan bir sivil toplum kuruluşudur. Derneğin *placemaking* süreci için tanımladığı adımlar, her yerin kendine ait sorunları ve dinamikleri olduğu için, mekândan mekâna değişiklik göstermektedir. Ancak dernek genel olarak; bir yeri gözlemlemek, planlamak ve şekillendirmek için daha fazla kişinin katılımını sağlamak için beş aşamalı bir süreç kullanır: a) toplumla tanışmak ve paydaşları belirlemek b) alanda vakit geçirmek ve alanın zayıf ve güçlü yanlarını saptamak c) mekân için bir vizyon oluşturmak d) kısa süreli deneylerle uygulamaya başlamak ve ne yapıldığına dair değerlendirmeler ile devam ederek uzun vadeli iyileştirmeleri sağlamak e) mekânı yönetmek, gözlem ve analiz yapmak. Çalışmada *placemaking* yaklaşımı ile ortaya çıkarılan 37 meydan projesi incelenmiştir. Bu projeler yine Project for Public Space'in tanımladığı başarılı kamusal alan göstergeleri olan 1) erişilebilirlik ve bağlantılar 2) sosyallik 3) konfor ve imaj 4) kullanım ve aktiviteler olmak üzere 4 ana ölçüt çerçevesinde ele alınmıştır. 37 meydanda kullanılan iç mekân tasarım ilkeleri incelenerek, bu ilkelerin başarılı kamusal alan göstergelerinin hangileri kapsamında kullanıldığı incelenmiştir. İncelenen 37 örnek projeye göre, başarılı kentsel iç mekânlar üretme sürecinde iç mekân tasarım ilkeleri özellikle "konfor ve imaj" ile "sosyallik" ölçütlerinin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Konfor ve imaj ölçütü altında; caziplik-çekicilik, peyzaj öğelerinin kullanımı, malzeme seçimi ve işçilik, bakım ve onarım gibi alt ölçütler, sosyallik ölçütü altında; rekreasyon için uygunluk, kapsayıcılık (çocuk-kadın-yaşlı-engelli kullanımına uygunluğu), mekânın sosyal aktivitelere uygunluğu gibi alt ölçütlerin sağlanmasında büyük oranda iç mimarlık disiplini ve iç mekân tasarım ilkelerinden yararlanıldığı saptanmıştır. Bu ilkeler: ritim, denge, tekrar, hiyerarşi, oran, yakınlık, zıtlık, süreklilik olarak tanımlanabilir. Ayrıca iç mimarlık disiplini için önemli bir yer tutan mekâna uygun mobilyaların tasarlanması süreci de başarılı kentsel iç mekânlar oluşturmada kendini "kentsel mobilya" tasarımı olarak var etmektedir. Yapılan çalışmaya göre daha canlı, yaşanabilir ve kaliteli kentsel mekânlar yaratma sürecinde kullanılan yeni yöntemler ve yeni yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Bunların güncel bir örneği olan *placemaking* yaklaşımının aşamaları ve bu yaklaşım ile üretilen mekânların sunduğu verilere göre, iç mimarlık disiplini ve kentsel mekân üretim süreci arasında gittikçe güçlenen bir bağ oluşmakta ve toplulukların yaşadığı mekânların tasarlanması sürecinde gün geçtikçe daha multidisipliner yaklaşımlar ortaya çıkmaya başlamaktadır. Bu çalışma da iç mimarlık ile kent planlama disiplinleri arasında var olan ancak ihmâl edilen güçlü bağa ve iç mimarlık alanındaki güncel yaklaşımlara vurgu yapması açısından önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, Kentsel İç Mekân, İç Mimarlık, Placemaking, Project for Public Spaces